Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Directie Financieel Economische Zaken

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/lvvn

Ons kenmerk
FEZ / 108432295

Datum 11 november 2026
Betreft CW 3.1 kaders (Beleidskeuzes Uitgelegd) bij maatregelen uit de LVVN Ontwerpbegroting 2027

Geachte Voorzitter,

Middels deze brief informeer ik de Kamer over voorstellen met nieuwe financiële gevolgen (€20 miljoen of meer in enig jaar) die zijn opgenomen in de Ontwerpbegroting 2027 van LVVN. Hierbij wordt conform wetsartikel 3.1 van de Compatibiliteitswet 2016 per voorstel ingegaan op doelen, instrumenten, financiële gevolgen, verwachte doeltreffendheid en doelmatigheid, en voorgenomen monitoring en evaluatie. Sinds eind 2021 gebeurt dit Rijksbreed via de werkwijze “Beleidskeuzes uitgelegd”, zie Kamerstuk 31865, nr. 198.

Voor het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur gaat het om kaders voor de onderwerpen Sociaaleconomisch sterk platteland, Commissie schadevergoeding PAS, Doelsturing managementmaatregelen melkveehouderij, Impulsbudget, Natuurherstel en de Vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties. Voor de onderwerpen Agrarisch natuurbeheer (Kamerstuk 36725-XIV, nr. 17) en Vestigingssteun (Kamerstuk 36410-XIV, nr. 22) is al eerder een kader met de Kamer gedeeld.

Jaimi van Essen
Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Sociaaleconomisch sterk platteland

Beleidskeuzes uitgelegd *Onderbouwing doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatie (CW 3.1)*	
1. Doel(en)	Het kabinet-Jetten heeft aangekondigd dat wordt toegewerkt naar een meer zichtbaar en samenhangend plattelandsbeleid. Daarmee wil het kabinet via o.a. beleidsontwikkeling en communicatie laten zien meer oog te hebben voor (de belangen van) het platteland en de regio. Dit is in lijn met de conclusies uit het rapport *Elke regio telt!*. Om dit te bereiken wordt nauw samengewerkt met medeoverheden en andere stakeholders. De maatregelen voor landbouw, natuur en stikstof kunnen alleen gedragen worden als dit moment wordt benut om met de regio's een nieuw economisch verhaal neer te zetten, sociale structuren te versterken en krachten van het platteland te benutten. Daarmee worden lokale gemeenschappen versterkt. Ook houden we scherp zicht op effecten van de landbouwtransitie en we willen in beeld krijgen hoe we hiermee om moeten gaan. Ten slotte versterken we de samenwerking met en ondersteuning van plattelandsnetwerken.
2. Beleidsinstrument(en)	**Maatregelen:** - Een landsbreed Actieprogramma Sterk Platteland; - Sociaaleconomische investeringsprogramma's voor specifieke gebieden/regio's. **Instrumenten:** - (Regionale) sociaaleconomische impactanalyses om scherp zicht te houden op effecten van de transitie en manieren om hier mee om te gaan. - Het opzetten van een communicatiecampagne rondom het Actieprogramma Sterk Platteland, zodra dat gepubliceerd wordt. - Het versterken van samenwerking en plattelandsnetwerken, mogelijk met een Plattelandsparlement en/of -top. - Doorlopend onderzoek naar de mogelijke effecten van o.a. de landbouwtransitie en manieren om hierop in kunnen te spelen, - Ondersteuning van landsbrede initiatieven ter versterking van gemeenschappen, (regionale) cultuur en tradities en ondernemerschap. Via de sociaaleconomische investeringsprogramma's zullen subsidies of eenmalige uitkeringen plaatsvinden.
3. A. Financiële gevolgen voor het Rijk	Er is uitgegaan van een beschikbaar budget van € 100 mln. voor een sociaal en economisch sterk platteland, dat onderdeel is van hoofdlijn 2 ('Samen met boer, keten en regio vooruit'). Voorzien is om de volgende onderverdeling te maken:

- Sociaaleconomisch investeringsprogramma: € 70 mln.
- Actieprogramma Sterk Platteland: € 30 mln.

Er wordt nog gekeken naar een mogelijke koppeling met andere middelen, zoals de vrije ruimte uit het budget onder het Meerjarig Financieel Kader 2028 – 2034. Ook wordt in het vervolgtraject haalbaarheid en wenselijkheid van cofinanciering nader onderzocht, met name voor het Actieprogramma Sterk Platteland.

	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036
Bedragen per jaar in mln. €	11	28	28	28	1,5	1,5	0,5	0,5	0,5	0,5

4. Nagestreefde doeltreffendheid

Het voorgestelde instrumentarium draagt bij aan de beoogde effecten via een drieledige aanpak:

1. *Directe versterking van lokale gemeenschappen*
   - Het sociaaleconomisch investeringsprogramma ondersteunt bottom-up initiatieven die de sociale cohesie, leefbaarheid en economische vitaliteit van plattelandsregio's versterken. Door provincies en lokale stakeholders te betrekken, sluit de inzet aan bij regionale behoeften.
   - Effect: Vermindering van druk op sociale structuren (ontmoeting, tradities) en stimulering van nieuwe economische activiteiten, wat zorgt voor een versterking van lokale gemeenschappen en het draagvlak voor het maatregelpakket als geheel vergroot.
2. *Structurele borging van plattelandsbelangen*
   - Het Actieprogramma Sterk Platteland richt zich op langetermijnversterking via:
     - Onderzoek en monitoring (o.a. sociaaleconomische impactanalyses) om effecten van de landbouwtransitie in kaart te brengen en beleid daarop af te stemmen.
     - Beleidsintegratie (o.a. *rural proofing*) om plattelandsbelangen systematisch mee te wegen in nieuw rijksbeleid.
   - Effect: Vergroting van de acceptatie van het maatregelpakket als geheel en erkenning van plattelandsbelangen in beleidsvorming en het creëren van een integraal plattelandsbeleid.
3. *Signaalfunctie en legitimiteit*
   - De maatregel fungeert als politiek signaal dat het kabinet oog heeft voor het platteland. Dit zorgt voor:
     1. Erkenning voor de specifieke uitdagingen en belangen van het platteland en de regio, in lijn met het advies *Elke Regio Telt*.
     2. Draagvlak voor de landbouwtransitie, door te laten zien dat het kabinet oog heeft voor regionale verschillen en negatieve effecten van de andere maatregelen probeert te mitigeren.
   - Effect:
     1. Versterking van de maatschappelijke acceptatie van het totale maatregelpakket, doordat het beleid als evenwichtiger

	wordt ervaren; 2. Ondersteuning van de haalbaarheid van andere maatregelen, doordat de perceptie van rechtvaardigheid toeneemt. 3. Het erkennen van de positie van plattelandsgemeenschappen in beleid, zorgt voor een grotere beleidsmatige gelijkwaardigheid en vermindering van ervaren achterstelling.
5. Nagestreefde doelmatigheid	Het instrumentarium is efficiënt omdat het regionaal maatwerk mogelijk maakt. Daarnaast stelt het Rijk kaders, wat uniformiteit waarborgt. Het is ook complementair aan andere, meer technische onderdelen van het maatregelpakket (bijv. stikstofreductie). Door het pakket aan te vullen met een sociaaleconomische dimensie neemt het draagvlak voor de transitie toe. Het heeft lage uitvoeringskosten van maximaal 10% overhead voor het Actieprogramma (€30 mln.). De verdeelsleutel wordt in 2026/2027 vastgesteld op basis van (intern/extern) onderzoek, wat zorgt voor evidence-based allocatie.
6. **Evaluatieparagraaf**	Een onderdeel van het Actieprogramma Sterk Platteland is doorlopend onderzoek naar de mogelijke effecten van o.a. de landbouwtransitie en manieren om hierop in kunnen te spelen, waaronder (regionale) sociaaleconomische impactanalyses. Ook vindt er monitoring van sociaaleconomische effecten van het maatregelenpakket plaats in het kader van het nieuwe ontwerpprogramma. Dit gebeurt (bijvoorbeeld) door te onderzoeken welke effecten de maatregelen op brede welvaart hebben. Aan de hand van de uitkomsten kan geconcludeerd worden dat aanvullende of andere beleidsmaatregelen noodzakelijk zijn. Tweejaarlijks wordt er gerapporteerd over het monitoringsprogramma. Daarnaast wordt zo veel als mogelijk geprobeerd om aan te sluiten bij de SEA.

Beleidskeuzes uitgelegd
Onderbouwing doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatie (CW 3.1)

1. Doel(en)	De commissie Schadevergoeding PAS-melders is in 2023 ingesteld om een laagdrempelige mogelijkheid te bieden voor PAS-melders om een schadevergoeding in te dienen bij de Staat. Het doel van deze commissie is om een duidelijk proces aan PAS-melders aan te bieden om hun schade vergoed te krijgen zodat zij geen individuele civiele zaken tegen de staat hoeven aan te spannen. Door het vallen van de PAS is voor sommige gedupeerden een schadevergoeding een vorm van compensatie voor het onrechtmatig handelen van de overheid. Het is de verwachting dat het in de komende jaren noodzakelijk zal zijn om beschikking te hebben over middelen om schade uit te keren, omdat het Programma Maatwerk PAS-melders in maart 2028 afloopt.
2. Beleidsinstrument(en)	De commissie Schadevergoeding PAS-melders is in 2023 ingesteld om een laagdrempelige mogelijkheid te bieden voor PAS-melders om een schadevergoeding in te dienen bij de Staat. De commissie faciliteert hierin en adviseert de Minister van LVVN over de schadeplichtigheid en hoogte van de uit te betalen schade aan gedupeerden.
3. A. Financiële gevolgen voor het Rijk	Voor de schadecommissie wordt voor de komende periode €215 mln. begroot. Deze middelen worden in, verschillende tempo's, verwacht in de jaren 2027, 2028, 2029 en 2030. De middelen worden apart gehouden om na advies van de schadecommissie schade uit te kunnen keren.
4. Nagestreefde doeltreffendheid	Er is gekozen om een onafhankelijke commissie de schadeverzoeken van PAS-melders richting de Rijksoverheid te laten behandelen. Dit doen zij op basis van het schaderecht waarbij er bijvoorbeeld rekening mee gehouden wordt of de bedrijfsvoering de afgelopen jaren gevoerd is inclusief de PAS-melding.

	2027	2028	2029	2030
Bedragen per jaar in mln. €	40	65	65	45

	Het secretariaat van de commissie wordt uitgevoerd door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Door het laten uitvoeren van deze commissie door de RVO adviseert een externe partij onafhankelijk de Minister van LVVN hoe om te gaan met schade. Daarnaast zorgt het ervoor dat er voor PAS-melders één duidelijk proces gevoerd wordt om hen te helpen bij hun schadeverzoeken. PAS-melders zijn immers buiten hun schuld om in deze situatie belandt en op deze manier kunnen hun schadeverzoeken efficiënt, duidelijk en onafhankelijk behandeld en beoordeeld worden.
5. Nagestreefde doelmatigheid	Met de schadecommissie PAS-melders zorgen we ervoor dat PAS-melders de schade, die juridisch gezien toe te wijzen is aan de PAS-melding, vergoed krijgen. Het vergoeden van schade is doelmatiger dan het betalen van subsidies via de Regeling provinciale maatregelen PAS-melders 2024 of het afwachten van individuele juridische procedures. Daarom bieden we PAS-melders altijd eerst de mogelijkheid om een oplossing via het Programma Maatwerk PAS-melders te vinden. Aan de ondernemers die op deze wijze geen zicht krijgen op een legale situatie, kan een schadevergoeding voor het beëindigen van de PAS-melding worden gegeven. Daarnaast kunnen er ook schadevergoedingen uitgekeerd worden voor andere schades die volgen uit de PAS-melding, zoals advieskosten.
6. **Evaluatieparagraaf**	Vanuit het Programma Maatwerk PAS-melders is een evaluatiemoment van de gehele aanpak en dus ook de schadecommissie opgenomen. Opgenomen is dat op 1 juli 2027 beide Kamers een rapport ontvangen over de doeltreffendheid en of bijsturing noodzakelijk is. De commissieleden bestaan uit drie juristen en één deskundige op het gebied van de agrarische sector en financiële aspecten. Er geldt een zittingstermijn van drie jaar. Na deze drie jaar dienen de commissieleden opnieuw aangesteld te worden door de Minister van LVVN. Afgelopen voorjaar is een evaluatie uitgevoerd naar het reilen en zeilen van de commissie, toegespitst op een efficiënte afhandeling van de schadeverzoeken. Uit de aangeleverde reacties volgt dat de huidige werkwijze in algemene zin goed verloopt. De commissie wordt voldoende onafhankelijk geacht, ook in relatie tot de beleidsmatige betrokkenheid van LVVN. Ook het aanleveren en aanvullen van dossiers lijkt binnen de huidige werkwijze naar behoren te verlopen. Daarbij wordt opgemerkt dat aanvullende informatie regelmatig nodig is en dat dit kan bijdragen aan een langere doorlooptijd. Tegelijkertijd wordt aangegeven dat vooraf niet altijd kan worden bepaald welke aanvullende informatie in een individueel geval nodig is.

Beleidskeuzes uitgelegd *Onderbouwing doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatie (CW 3.1)*	
1. Doel(en)	Het voorstel Doelsturing managementmaatregelen melkveehouderij 2027 – 2035 draagt bij aan het realiseren van het beleidsdoel in 2035 voor ammoniakemissie voor de landbouw, het realiseren van de sectorale streefwaarde voor ammoniakemissie voor de melkveehouderij in 2030 én het invoeren van afrekenbare bedrijfsemissienormen in 2035. In de melkveehouderij kan met de thans bekende managementmaatregelen een reductie van 20 tot 30% ammoniakemissie worden gehaald in 2030 resp. 2035 ten opzichte van 2019. Na besluitvorming en publicatie van de bedrijfsemissienormen voor de intensieve veesectoren in Q1 2027 zal het kabinet een voorstel doen voor het stimuleren van managementmaatregelen in deze sectoren.
2. Beleidsinstrument(en)	Met het voorstel worden melkveehouders uitgedaagd en gestimuleerd tot een reductie van ammoniakemissies op het boerenerf. De volgende beleidsinstrumenten zullen worden ingezet: - Het opzetten en in 2027 openstellen van een subsidieregeling met een lijst van emissiereducerende managementmaatregelen voor melkveebedrijven die financieel ondersteund worden. Er is voorzien in een ingroeimodel waarbij het belonen van afzonderlijke managementmaatregelen op den duur gecombineerd wordt en/of plaatsmaakt voor een beloning voor het realiseren van een streefwaarde (KPI) voor de bedrijfsemissie van ammoniak en broeikasgassen; - Het subsidiëren van het opzetten en uitvoeren van praktijkleernetwerken en demonstratiebedrijven voor kennisoverdracht en -verspreiding naar groepen melkveehouders; - Het subsidiëren van adviesvouchers waarmee veehouders onafhankelijke adviseurs kunnen inschakelen voor kennisverspreiding en het opstellen van een bedrijfsplan voor reductie van ammoniakemissies.
3. A. Financiële gevolgen voor het Rijk	De activiteit wordt met een gefaseerde aanpak uitgevoerd. De eerste fase is gericht op het stimuleren van voermanagement maatregelen ten aanzien van stikstof in de melkveehouderij tot en met 2030 (met een doorkijk voor de periode 2031-2035) en middelen voor stimulering van weidegang en adviesdiensten (praktijkleernetwerken, demonostratiebedrijven, adviesvouchers) tot en met 2034 (i.v.m. de potentiële koppeling met het nieuwe GLB). Het ammoniakbeleid zal tussentijds worden geëvalueerd met 2030 als belangrijk ijk- en weegmoment. Hierbij zal worden nagegaan in hoeverre de melkveehouderij het sectorale ammoniakemissieplafond in 2030 en de streefwaarden voor de bedrijfsemissie in 2030 worden behaald.

	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036
Bedragen per jaar in mln. €	7,4	19,9	38,4	41,2	47	35,6	14,5	13	4,3	2

In totaal is er voor fase 1 tot en met 2035 € 223,3 mln. benodigd. Het budget van € 223,3 mln. wordt als volgt verdeeld:

- Subsidieregeling managementmaatregelen veehouderij: € 163,9 mln.
- Praktijkleernetwerken en demonstratiebedrijven: € 19,8 mln.
- Adviesvouchers voor kennisverspreiding en bedrijfsplannen: € 39,6 mln.

Deze bedragen zijn inclusief uitvoeringskosten.

B. Financiële gevolgen voor maatschappelijke sectoren

De bijdrage vanuit de veehouderijsector zal per beleidsinstrument verschillen.

- Subsidieregeling managementmaatregelen veehouderij (Smv):
  LVVN biedt met het openstellen van de Smv de mogelijkheid aan melkveehouders om (een gedeelte van) de kosten van management-maatregelen vergoed te krijgen. Het verschilt erg per melkveehouder welk deel van de kosten afgedekt wordt (maar nooit meer dan 100% i.v.m. staatsteunregels). De kosten van de veehouder zijn namelijk variabel bij management (in tegenstelling tot bijvoorbeeld een subsidiemodule voor aanschaf van hardware zoals een staltechniek met een vaste prijs). Hoe efficiënter de veehouder zijn bedrijfsvoering kan inrichten, hoe lager zijn kosten zullen zijn. Voor sommige bedrijven zal de subsidie daarom kostendekkend zijn, voor andere bedrijven zal het gat overbrugd moeten worden door de veehouder zelf of door andere ketenpartijen.
- Praktijkleernetwerken: 80% LVVN, 20% veehouders.
- Adviesvouchers: 80% LVVN, 20% veehouder.

4. Nagestreefde doeltreffendheid

Door de inzet van de beoogde stimulerings- en kennisverspreidings-instrumenten wordt het peloton van melkveehouders gestimuleerd om de komende jaren hun gedrag te veranderen. Zij worden uitgedaagd en (financieel) gestimuleerd tot een stapsgewijze reductie van ammoniak- en broeikasgasemissies richting 2030 en 2035 om zo te kunnen voldoen aan de secctorale ammoniak emissieplafonds in 2030 en 2035 en aan afrekenbare doelsturing met de wettelijke bedrijfemissienormen voor 2035.

De aanpak van doelsturing bestaat uit een combinatie van normering en stimulering. De verwachting is dat melkveehouders tijdig moeten beginnen met het nemen van managementmaatregelen om op tijd tot voldoende emissiereductie te komen, omdat het aanpassen van bedrijfsvoering om lering, gedragsverandering en feedbackloops vraagt. Stimuleringsregelingen,

	bedrijfsplannen en leernetwerken dragen daar aan bij.
5. Nagestreefde doelmatigheid	Er is een significant potentieel voor emissiereductie van ammoniak in de melkveehouderij via managementmaatregelen dat op relatief korte termijn via doelsturing (informeren, benchmarken, stimuleren) kan worden gerealiseerd. Voorkomen moet worden dat boeren wachten tot 2035 om stappen te zetten: snellere emissiereductie draagt namelijk eerder bij aan het realiseren van de natuur- en milieu opgaven in de landbouw, natuurherstel en het weer mogelijk worden van natuurvergunningverlening. Dit is ook de reden voor het vaststellen van sectorale emissieplafonds en streefwaarden voor bedrijfsemissies in 2030. Een stimuleringspakket zet boeren ertoe aan om zo snel mogelijk in beweging te komen en niet af te wachten. In de Kamerbrief van 26 juni 2026 is een geborgde stimuleringsaanpak met een sectorale streefwaarde voor 2030 aangekondigd. Het naar voren halen van afrekenbare doelsturing en bedrijfsemissienormen (i.p.v. streefwaarden) eerder dan 2035 is niet realistisch. Dat vraagt om een systematiek waarmee eerder dan in 2035 op bedrijfsniveau kan worden afgerekend. Gezien de hoge eisen van een dergelijke systematiek t.a.v. onder andere betrouwbaarheid van data en de uitvoering en handhaafbaarheid door LVVN (RVO en NVWA) wordt dit niet haalbaar geacht.
6. **Evaluatieparagraaf**	De drie onderdelen worden op de volgende wijze gemonitord: - Smv: (half)jaarlijkse voortgangsrapportage van RVO (en zuivelsector). - Praktijkleernetwerken en demonstratiebedrijven: (half)jaarlijkse voortgangsrapportage van RVO en begeleidingsgroep van LVVN. - Adviesvouchers: (half)jaarlijkse voortgangsrapportage van RVO en begeleidingsgroep van LVVN. De Smv wordt daarnaast na vijf jaar geëvalueerd volgens de richtlijnen uit de Regeling periodiek evaluatieonderzoek.

Beleidskeuzes uitgelegd *Onderbouwing doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatie (CW 3.1)*	
1. Doel(en)	Het doel van de aanpak in de vijf prioritaire gebieden en twee economische clusters is om bij te dragen aan herstel van natuur en verbetering van de randvoorwaarden voor natuurvergunningverlening. Het impulsbudget geeft een impuls aan de uitvoering van gebiedsgerichte maatregelen in Groene Hart, Noordwest-Overijssel, Hart van het Noorden, Brainportregio en Rotterdamse Haven. Voor de Peel en Veluwe is reeds een budget beschikbaar. Belangrijkste onderliggende doelen zijn stikstofreductie, natuurherstel, water-bodemherstel, vergunningsverlening en landbouwperspectief
2. Beleidsinstrument(en)	De interbestuurlijke aanpak in de prioritaire gebieden biedt één integrale aanpak waarin natuurherstel, wateropgaven en landbouwtransitie in samenhang en gebiedsgericht worden opgepakt. Binnen deze aanpak werken Rijk en provincies samen met gemeenten, waterschappen en gebiedspartners aan de uitwerking en uitvoering van maatregelen, met inzet van bestaande en aanvullende middelen. Het impulsbudget vormt binnen deze aanpak een financiële impuls om de uitvoering van gebiedsgerichte maatregelen in de prioritaire gebieden en economische clusters te versnellen. De middelen worden rondom de stikstofgevoelige N2000-gebieden ingezet voor maatregelen die onderdeel zijn van het samenhangende gebiedsgerichte pakket en die voortvloeien uit de opgave van de betreffende Natura 2000-gebieden om drukfactoren te verlagen en stappen te zetten richting perspectief op vergunningverlening: extensivering van agrarisch gebruik, hydrologisch herstel, natuurmaatregelen en herverkaveling/grond. De gebiedsgerichte aanpak sluit aan bij bestaande beleidskaders en instrumenten en biedt ruimte om aanvullend maatwerk toe te passen waar dit nodig is om de gebiedsdoelen te realiseren. De gekozen instrumenten worden gebiedsspecifiek ingezet en zijn onderling versterkend.
3. A. Financiële gevolgen voor het Rijk	Om met prioriteit een start te maken met de uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak in de prioritaire gebieden en economische clusters wordt een impulsbudget beschikbaar gesteld van in totaal € 500 miljoen. De middelen worden verdeeld over de betrokken gebieden, waarbij de nadere verdeling aansluit bij de gebiedsgerichte opgaven en de afspraken in de uitvoeringsprogramma's. De middelen worden via een Specifieke Uitkering (SPUK) aan de betrokken provincies beschikbaar gesteld. De provincies zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak en de inzet van de middelen binnen de gemaakte afspraken.

	Daarbij wordt aangesloten bij andere beschikbare financieringsbronnen binnen het landelijk gebied. | | 2027 | 2028 | 2029 | | Bedragen per jaar in mln. € | 100 | 200 | 200 |
B. Financiële gevolgen voor maatschappelijke sectoren	Het voorstel heeft financiële gevolgen voor maatschappelijke sectoren. De middelen worden ingezet binnen de gebiedsgerichte aanpak en kunnen ten goede komen aan maatregelen gericht op onder meer landbouwtransitie, natuurherstel, water- en bodemverbetering en de uitvoering van gebiedsgerichte maatregelen. Ook kunnen terreinbeheerders, waterschappen, medeoverheden en andere gebiedspartners betrokken zijn bij de uitvoering van maatregelen. De inzet van middelen kan daarnaast bredere maatschappelijke baten opleveren, zoals verbetering van natuurkwaliteit en biodiversiteit, vermindering van emissies, verbetering van de leefomgeving en versterking van de sociaaleconomische vitaliteit van gebieden.
4. Nagestreefde doeltreffendheid	De ingezette maatregelen voor de gebieden vullen elkaar aan en versterken elkaar. In de gebieden wordt gewerkt aan een samenhangende interbestuurlijke aanpak waarin maatregelen gericht op reductie van stikstofemissies, herstel van natuur en water, en toekomstperspectief voor ondernemers in samenhang worden uitgevoerd. Het impulsbudget draagt hieraan bij door aanvullende financiële ruimte te bieden voor de uitvoering van gebiedsgerichte maatregelen. Hierdoor kunnen provincies en gebiedspartners maatregelen versneld uitvoeren die aansluiten bij de lokale opgaven en bestuurlijke afspraken. De precieze inzet van middelen wordt per gebied uitgewerkt in de uitvoeringsprogramma's. De verwachting is dat de inzet van de middelen bijdraagt aan de realisatie van gebiedsdoelen, vermindering van stikstofdepositie en het herstel van natuurwaarden. Tegelijkertijd bieden de maatregelen ondernemers ontwikkelruimte om hun bedrijfsvoering toekomstbestendig aan te passen. De effecten op onder meer stikstofdepositie en natuurkwaliteit zijn afhankelijk van de samenhang met andere maatregelen en ontwikkelingen binnen de gebiedsgerichte aanpak.
5. Nagestreefde doelmatigheid	De gebiedsaanpak in de prioritaire gebieden is efficiënt omdat zij: - Gebiedsgericht werkt: middelen kunnen worden ingezet voor maatregelen die aansluiten bij de specifieke opgave en omstandigheden in een gebied;

	- Meervoudige doelrealisatie bevordert: maatregelen kunnen bijdragen aan meedere doelen tegelijk, zoals stikstofreductie, natuurherstel, water- en bodemcondities, en toekomstperspectief voor de landbouw; - Ruimte biedt voor maatwerk en vrijwilligheid: provincies en gebiedspartners kunnenmiddelen inzetten die passen bij de lokale situatie en uitvoerbaar zijn; - Interbestuurlijke samenwerking borgt tussen Rijk, provincies en regio's, wat versnelling en consistentie in uitvoering oplevert. Zo ontstaat een programmatische, samenhangende en adaptieve werkwijze waarbij middelen gericht kunnen worden ingezet, rekening houdend met verschillen tussen gebieden, en bijdragen aan gezamenlijke doelen voor stikstofreductie, natuurherstel en toekomstbestendige landbouw in deze gebieden.
6. **Evaluatieparagraaf**	De monitoring en evaluatie van de inzet van het impulsbudget sluit aan bij de bestaande nationale en provinciale monitoringsstelsels. Daarmee wordt optelbaarheid, vergelijkbaarheid en transparantie geborgd en wordt dubbeling voorkomen. De voortgang van de inzet van het impulsbudget wordt gevolgd via de afspraken die worden vastgelegd in de uitvoeringsprogramma's per gebied. Daarnaast werken Rijk en provincies samen aan de doorontwikkeling van gebiedsgerichte monitoring, zodat ook de effectiviteit van maatregelen op regionaal niveau beter kan worden gevolgd. De doeltreffendheid en doelmatigheid van de inzet van het impulsbudget worden op langere termijn meegenomen in de relevante periodieke evaluaties binnen de Strategische Evaluatie Agenda (SEA). De monitoring via de uitvoeringsprogramma's vormt hiervoor mede de basis

Beleidskeuzes uitgelegd
Onderbouwing doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatie (CW 3.1)

1. Doel(en)

Natuurherstelmaatregelen zijn van belang om een gunstige staat van instandhouding van habitattypen en soorten te bereiken en te behouden, zoals vereist in de Vogel- en habitatrichtlijn (VHR) en nader geconcretiseerd in de Natuurherstelverordening (NHV). In de NHV zijn verplichtingen opgenomen voor natuurherstel voor 2030, 2040 en 2050.
Daarmee zijn natuurherstelmaatregelen essentieel voor het tegengaan van verslechtering (verslechteringsverbod: artikel 6, lid 2 van de Habitatrichtlijn). Tevens draagt dit bij aan het vlottrekken van de vergunningverlening zoals beoogd is met het Maatregelpakket dat het kabinet op 26 juni 2026 presenteerde.

In artikel 4 van de NHV gaat het om het herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen. Hierbij zijn specifiek lid 1, 4 en 7 van groot belang:

- Artikel 4.1: De lidstaten nemen de herstelmaatregelen die nodig zijn om de niet in goede toestand verkerende oppervlaktes van de in bijlage I opgenomen habitattypen te verbeteren om ze in een goede toestand te brengen. Dergelijke herstelmaatregelen worden genomen:
  - a), uiterlijk in 2030, op minstens 30 % van de totale oppervlakte van alle in bijlage I opgenomen habitattypen die niet in goede toestand verkeert, zoals gekwantificeerd in het in artikel 15 bedoelde nationale herstelplan;
  - b), uiterlijk in 2040, op minstens 60 % en uiterlijk in 2050 op minstens 90 % van de oppervlakte van elke in bijlage I opgenomen groep habitattypen dat niet in goede toestand verkeert, zoals gekwantificeerd in het in artikel 15 bedoelde nationale herstelplan.
  - Voor de toepassing van dit lid geven de lidstaten, waar passend, tot 2030 voorrang aan herstelmaatregelen in gebieden die gelegen zijn in Natura 2000-gebieden.
- Artikel 4.4: De lidstaten nemen de herstelmaatregelen die nodig zijn om de in bijlage I opgenomen habitattypen opnieuw te ontwikkelen in gebieden waar die habitattypen niet voorkomen, teneinde de gunstige referentieoppervlakte voor die habitattypen te realiseren. Dergelijke maatregelen zijn uiterlijk in 2030 van toepassing op gebieden die minstens 30 % uitmaken van de extra oppervlakte die nodig is om de totale gunstige referentieoppervlakte te realiseren voor elke in bijlage I opgenomen groep habitattypen, zoals gekwantificeerd in het in artikel 15 bedoelde nationale herstelplan, uiterlijk in 2040 op oppervlaktes die minstens 60 % uitmaken van die oppervlakte en uiterlijk in 2050 op 100 % van die oppervlakte.
- Artikel 4.7: De lidstaten nemen herstelmaatregelen voor de land-, kust- en zoetwaterhabitats van de in de bijlagen II, IV en V bij Richtlijn 92/43/EEG

opgenomen soorten en voor de land-, kust- en zoetwaterhabitats van de binnen het toepassingsgebied van Richtlijn 2009/147/EG vallende in het wild levende vogels die, naast de in de leden 1 en 4 van dit artikel bedoelde herstelmaatregelen, nodig zijn om de kwaliteit en kwantiteit van die habitats te verbeteren, onder meer door die habitats opnieuw te ontwikkelen, en om de verbondenheid te verbeteren, totdat er een voldoende kwaliteit en kwantiteit van die habitats wordt bereikt.

Om deze doelen te bereiken zijn in en rondom Natura 2000-gebieden systeem- en herstelmaatregelen nodig. De focus hierbij ligt op **stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en op de gebieden met de meeste potentie om de NHV-doelstellingen voor 2030 te realiseren** (circa 40 gebieden). Dit om effectief en efficiënt invulling te geven aan de gestelde doelen. De maatregelen zijn erop gericht drukfactoren in en rondom het natuurgebied breed aan te pakken en daarmee invulling te geven aan bovenstaande doelen.

2. Beleidsinstrument(en)

Het natuurherstelpakket bestaat uit een mix van instrumenten. Afhankelijk van het onderwerp wordt ingezet op een decentralisatie uitkering, een opdracht aan Staatsbosbeheer, verhoging van lopende subsidieregelingen of het ophogen van de SPUK van Programma Natuur.

Daarnaast zet LVVN in op het formuleren van een strategische samenwerkingsaanspak met de provincies. Daarin moeten zowel het kabinetsdoel ten aanzien van het vlottrekken van de vergunningverlening als de 2030-doelstelling uit de Natuurherstelverordening worden meegewogen.

3. A. Financiële gevolgen voor het Rijk

De financiële gevolgen voor de Rijksbegroting betreffen in totaal €219.5 mln., het kasritme van deze middelen is als volgt:

	2027	2028	2029	2030
Bedragen per jaar in mln. €	29,6	64,9	65	60

4. Nagestreefde doeltreffendheid

In en rondom Natura 2000-gebieden wordt ingezet op het nemen van systeem- en herstelmaatregelen. De focus hierbij ligt op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en op de gebieden met de meeste potentie om de NHV-doelstellingen voor 2030 te realiseren (circa 40 gebieden). Deze maatregelen zijn erop gericht drukfactoren in en rondom het natuurgebied breed aan te pakken en daarmee bij te dragen aan het voorkomen en tegengaan van verslechtering, en in te zetten op herstel van de natuurdoelen in het gebied en de doelen zoals gesteld onder onderdeel 1.

5. Nagestreefde doelmatigheid

Het pakket zet breed in op verschillende urgente natuuropgaven. Hierbij wordt de inzet over de uitvoerende partners verspreid, zodat de capaciteit en expertise van

	partners goed mogelijk gebruikt kan worden.
6. Evaluatieparagraaf	Dit is afhankelijk per onderwerp en inzet van beleidsinstrument. Dit heeft onze nadrukkelijke aandacht en wordt meegenomen in de overwegingen voor selectie van het beleidsinstrumentarium. Waar monitoring en evaluatie niet is geborgd middels het beleidsinstrument, zullen afspraken worden gemaakt met de uitvoerende partners over monitoring als onderdeel van de plan-do-check-act cycle van Rijksbeleid.

Beleidskeuzes uitgelegd
Onderbouwing doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatie (CW 3.1)

1. Doel(en)

Met de Landelijke Vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Vbr) maakt het kabinet het mogelijk voor veehouders om met subsidie hun veehouderij te beëindigen.

Het doel van de Vbr is om de emissie van ammoniak van veehouderijlocaties in heel Nederland blijvend te reduceren en hiermee natuurherstel te bevorderen. Bij volledige benutting van het subsidieplafond van € 715 miljoen wordt de opbrengst ingeschat op 1,2 tot 1,5 kiloton ammoniakemissiereductie. Daarnaast ondersteunt de regeling ook andere doelen, zoals het verkleinen van het mestoverschot, de klimaatopgave en natuur- en milieudoelen. De regeling staat open voor veehouders met melkvee, varkens, pluimvee, vleeskalveren, overig rundvee, geiten, vleeseenden en konijnen.

2. Beleidsinstrument(en)

De Vbr is een subsidieregeling voor het definitief en onherroepelijk beëindigen van de productie en de productiecapaciteit op een veehouderijlocatie. De regeling is op 23 juli jl. door de Europese Commissie goedgekeurd als geoorloofde staatssteun. De Vbr sluit qua systematiek aan bij de eerdere landelijke beëindigingsregelingen, te weten Lbv, Lbv-plus en Lbv kleinere sectoren.

3. A. Financiële gevolgen voor het Rijk

Er is € 750 mln. beschikbaar voor de Vbr, het kasritme van deze middelen is als volgt:

	2026	2027	2028	2029	2030
Bedragen per jaar in mln. €	10	150	385	175	30

Het budget is inclusief uitvoeringskosten. Over de openstelling van de regeling moet nog besluitvorming plaatsvinden.

B. Financiële gevolgen voor maatschappelijke sectoren

De definitieve en onherroepelijke beëindiging van veehouderijlocaties kan (financiële) gevolgen hebben voor ondernemers in de keten die producten of diensten leveren of afnemen van primaire bedrijven. Tegelijkertijd hebben deelnemers van de Vbr de mogelijkheid om een nieuwe economische activiteit te starten op de beëindigde veehouderijlocatie.

4. Nagestreefde doeltreffendheid

Deelnemers ontvangen subsidie voor het definitief en onherroepelijk beëindigen van de productie en de productiecapaciteit op veehouderijlocaties. Zij moeten stappen doorlopen zodat de productie op de veehouderijlocatie definitief en onherroepelijk

	beëindigd wordt, waarmee de reductie van ammoniakemissie van de betreffende locatie geborgd wordt. Deze stappen omvatten onder andere: het afvoeren van de landbouwhuisdieren en dierlijke meststoffen, intrekken of wijzigen (in geval van een nieuwe economische activiteit) van de vergunningen, het in gang zetten van een omgevingsplanwijziging, het tekenen van een kwalitatieve verplichting en sloop van de productiecapaciteit. Doordat de regeling vereist dat het productierecht wordt doorgehaald, kan dit recht niet elders worden benut. Productierrecht is noodzakelijk voor het houden van melkvee, pluimee of varkens. Dat betekent dat de regeling leidt tot een permanente en definitieve verkleining van de veestapel (geborgd).
5. Nagestreefde doelmatigheid	De regeling richt zich primair op de met stikstof overbelaste Natura 2000-gebieden. De eerste openstelling zal plaatsvinden op basis van 'wie het eerst komt, wie het eerst maalt'. Indien het subsidieplafond na ronde 1 van subsidieverlening nog niet is uitgeput komen veehouderijlocaties gelegen buiten de strook van 1.000 meter van overbelast Natura 2000-gebied in aanmerking voor subsidie. De subsidieaanvragen van deze groep worden gerangschikt op basis van doelmatigheid, uitgedrukt in het aantal euro subsidie per kilogram ammoniakemissie.
6. Evaluatieparagraaf	De voortgang van maatregelen die tot doel hebben de ammoniakemissie en stikstofdepositie te reduceren worden gemonitord in het kader van de MESN (monitoring en evaluatie stikstofreductie) door een onafhankelijk consortium van kennisinstituten. De resultaten worden periodiek gemonitord. De voortgang van de Vbr wordt gemonitord door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), als uitvoerder van de regeling. De Vbr zal, conform Artikel 4:24 Awb, binnen vijf jaar geëvalueerd worden door een externe partij met inachtneming van de Regeling periodiek evaluatieonderzoek 2022.